

Assessment of Socio-Cultural Impacts of the Path of 'Sarzendegi' Urban Regeneration Project from the Stakeholders' Perspective

Mohammad Hossein Boochani 	Department of Urban Planning, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Mahdi Salehi 	Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Iran University of Science and Technology, Tehran, Iran.
Narmin Kheyri * 	Professor of Urban Planning Department, Faculty of Architecture and Urban Planning, University of Art, Tehran, Iran.
Marzieh Samadi Foroushani 	Department of Industries, Faculty of Industrial Engineering, Eyvanekey University, Eyvanekey, Iran.
Anahita Zalibeigi 	Department of Urban Planning, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

1. Introduction

In contemporary urbanism, human-centric approaches prioritize public space regeneration as a critical strategy for enhancing quality of life. The “Path of Sarzendegi” project in Tehran’s District 2 exemplifies this shift, creating a 47-kilometer pedestrian-oriented corridor connecting four major parks via two bridges to restore spatial coherence and foster collective life. This study systematically evaluated its socio-cultural impacts from diverse stakeholder perspectives, addressing a critical gap in Iranian urban regeneration practice where physical interventions often proceed without comprehensive socio-cultural assessment.

The theoretical framework integrates Social Capital Theory (Putnam, 2000), emphasizing trust and civic participation, with Sense of Place Theory (Relph, 1976; Lewicka, 2011), focusing on emotional and perceptual dimensions of human–environment relationships. This integration yielded analytical dimensions: social cohesion, neighborhood interactions, perceived safety, distributive justice, place attachment, neighborhood identity, spatial legibility, and collective memory.

* Corresponding Author: Narmin.kheyri@iac.ac.ir

How to Cite: Boochani, M. H.; Salehi, M.; Kheyri, N.; Samadi-Foroushani, M.; Zalibeigi, A. (2026). Assessment of Socio-Cultural Impacts of the 'Path of Sarzendegi' Urban Regeneration Project from the Stakeholders' Perspective, *Journal Urban and Regional Development Planning*, 11 (38), 125-153.

2. Methodology

Employing a sequential explanatory mixed-methods design (Creswell & Plano Clark, 2017), the study combined semi-structured in-depth interviews ($n = 25\text{--}30$) with purposive maximum-variation sampling, focus groups, a researcher-designed questionnaire ($n = 200$, quota random sampling, Cochran's formula), and systematic observation checklists. Data collection occurred during winter 2025 within the project's geographical boundaries. Questionnaire validity was confirmed through expert review and pilot testing; reliability was established via Cronbach's alpha ($0.78\text{--}0.92$ across dimensions). Qualitative data underwent thematic analysis; quantitative data were analyzed using descriptive statistics and one-sample t-tests. Integration followed Fetters et al.'s (2013) framework.

3. Results and Conclusion

Quantitative results revealed notable successes: identity formation and spatial legibility achieved the highest mean (4.25/5), followed by dynamism and vitality (4.19), place attachment and belonging (4.17), social interactions and collective participation (4.08), and intergenerational interaction enhancement (4.00). However, critical deficiencies emerged: nighttime safety and equitable amenity distribution both scored lowest (3.25/5), alongside weak collective memory preservation (3.79) and local culture reflection (3.71). Negative perceptions included increased traffic and congestion (2.80), alienation among long-term residents (2.10), and prioritization of tourists over residents (2.30).

Qualitative findings corroborated these patterns, revealing formation of neighborly interactions and improved perceived nighttime safety due to integrated lighting, alongside emergence of cultural gathering spaces. However, long-term residents expressed significant alienation, perceiving imported consumer culture, loss of unique local characteristics, and diminished collective memory. A critical perceptual gap emerged between long-term residents and other stakeholder groups regarding collective memory preservation and local culture reflection.

Correlation analysis demonstrated that legibility and place attachment were strongly positively correlated among new users, suggesting physical quality directly enhances emotional attachment. Conversely, daily interactions and nighttime safety showed weak or inverse correlation; increased daytime vibrancy did not translate to perceived safety after dark. Most significantly, new visual identity and collective memory were negatively correlated, indicating modern aesthetic elements failed to connect with older residents' memories. Spatial inequity correlated strongly with dissatisfaction among long-term residents and local businesses.

These dual findings, simultaneous success in physical indicators and failure in subjective participatory indicators, reveal fundamental tensions. The theoretical contribution lies in identifying a systematic gap between physical design and symbolic capital translation, introducing the mediating concept of “spatial-narrative justice,” the right of different groups to participate in space narratability and representation of multiple identities. This demonstrates that socio-cultural impact assessment cannot be limited to quantitative satisfaction measurement but requires context-sensitive mixed methodology capable of amplifying marginalized voices.

Practical recommendations, structured within “remedial” (addressing deficiencies) and “compensatory” (redressing harm) frameworks, include: nighttime safety enhancement through expert lighting audits with community patrols and solar-powered installations; equitable amenity redistribution based on needs assessment with vulnerable group representation; collective memory revival through “Neighborhood Memory Atlas” development with oral histories and indigenous names; conflict reduction through regular “Neighborhood Days” and local craft markets; symbolic compensation for long-term residents through cultural budget allocation and naming ceremonies; institutionalization of participatory mechanisms via “Neighborhood Advisory Councils” with binding decision-making authority; mandatory socio-cultural impact assessment protocols for all regeneration projects; and continuous monitoring with monthly transparency reports.

This experience offers a potential operational model for participatory socio-cultural impact assessment in Iranian urban regeneration. However, the study demonstrates that physical regeneration alone, however impressive, cannot guarantee socio-cultural sustainability. Future projects must systematically integrate social and cultural considerations from feasibility through implementation, ensuring equitable benefit distribution, collective memory preservation, and genuine stakeholder participation. This requires fundamental institutional reform—shifting from top-down physical interventions toward collaborative, socially responsive regeneration processes that recognize regeneration as inherently socio-cultural transformation.

Keywords: Urban Regeneration, Socio-Cultural Impacts, Stakeholders, Mixed Methods.

ارزیابی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی پروژه بازآفرینی شهری "مسیر سرزندگی" از منظر ذینفعان

محمدحسین بوچانی ^{ID} گروه شهرسازی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مهدی صالحی ^{ID} گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.

نرمین خیری * ^{ID} گروه صنایع، دانشکده مهندسی صنایع، دانشگاه ایوان کی، ایوان کی، ایران.

مرضیه صمدی فروشانی ^{ID} گروه صنایع، دانشکده مهندسی صنایع، دانشگاه ایوان کی، ایوان کی، ایران.

آناهیتا زالی بیگی ^{ID} گروه شهرسازی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

در عصری که توسعه شهری به‌سوی رویکردهای انسان‌محور حرکت می‌کند، بازآفرینی فضاهای عمومی نقشی کلیدی در ارتقای کیفیت زندگی شهری یافته است. پژوهش حاضر با هدف ارزیابی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی پروژه «مسیر سرزندگی» در منطقه ۲ تهران از دیدگاه ذینفعان انجام شده است. چارچوب نظری تحقیق، تلفیقی از نظریه‌های سرمایه اجتماعی و حس مکان است. این مطالعه با رویکرد ترکیبی (کیفی و کمی) و با بهره‌گیری از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته، گروه‌های متمرکز و پرسشنامه محقق‌ساخته (۲۰۰ نفر) صورت گرفته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که پروژه در ایجاد هویت متمایز (۴/۲۵)، پویایی و سرزندگی (۴/۱۹)، خوانایی فضا (۴/۰۸) و تقویت تعاملات بین‌نسلی (۴/۰۰) موفق بوده است. همچنین حس تعلق مکانی (۴/۰۸) و خاطره جمعی (۳/۷۹) تا حدودی تقویت شده‌اند. بااین‌حال، شکاف ادراکی معناداری میان گروه‌های ذینفع در زمینه امنیت شبانه و توزیع عادلانه امکانات (۳/۲۵) وجود دارد. تحلیل کیفی نیز مؤید شکل‌گیری تعاملات همسایگی و بهبود امنیت شبانه، اما هم‌زمان احساس بیگانگی در ساکنان قدیم است. این تجربه می‌تواند الگویی عملیاتی برای ارزیابی مشارکتی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی در پروژه‌های بازآفرینی شهری ایران ارائه دهد.

واژه‌های کلیدی: بازآفرینی شهری، ارزیابی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی، روش ترکیبی، ذینفعان

مقدمه

بازآفرینی شهری پایدار در دهه‌های اخیر از مداخلات صرفاً کالبدی فراتر رفته و به فرآیندی چندبُعدی و مشارکتی تبدیل شده است که ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و محیطی را توأمان مدنظر قرار می‌دهد (جیرارد، ۲۰۲۰). در این چارچوب، پروژه‌های بازآفرینی فضاهای عمومی و مسیرهای شهری به‌عنوان اهرمی برای تزریق «سرزندگی» و ارتقای کیفیت زندگی شهری قلمداد می‌شوند. با این حال، موفقیت چنین پروژه‌هایی در گرو درک عمیق و همه‌جانبه از تأثیرات اجتماعی-فرهنگی آن‌ها بر جامعه محلی و بهره‌برداران مستقیم است (قلانی و همکاران، ۲۰۲۴؛ پاستور و همکاران، ۲۰۲۵؛ سهینکایا و همکاران، ۲۰۲۵). مفهوم «سرزندگی شهری» که ریشه در آرای اندیشمندانی چون جیکوبز (۱۹۶۱) و مامفورد (۱۹۶۱) دارد، امروزه شاخصی کلیدی در ارزیابی پویایی، جذابیت و قابلیت زندگی فضاهای شهری محسوب می‌شود (هان و همکاران، ۲۰۲۵). همان‌گونه که بیان گل (۲۰۱۰) تأکید می‌کند، «اول زندگی، بعد فضاها، سپس ساختمان‌ها، برعکس آن هرگز کار نمی‌کند». این نگاه انسان‌محور، ضرورت ارزیابی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی پروژه‌های بازآفرینی شهری را دوچندان می‌سازد (چان، ۲۰۲۵).

پروژه «مسیر سرزندگی» در منطقه ۲ تهران، نمادی از بازآفرینی شهری انسان‌محور است که مدیریت شهری با کاهش نقش خودرو، فضا را به عابران و تعاملات اجتماعی بازگردانده است. این محور پیاده‌محور و چندعملکردی با ایجاد کریدوری ۴۷ کیلومتری، چهار بوستان اصلی شامل باغ‌راه فدک، بوستان ۱۳ هکتاری، پردیسان و نهج‌البلاغه را که پیش‌تر به دلیل عبور بزرگراه‌ها از هم منفصل بودند، از طریق دو پل «تندرستی» به هم متصل می‌کند. این پیوند، ضمن ترمیم انسجام فضایی و ارتقای هویت مکانی، ثروت شهری ارزشمندی پدید آورده که بستر مناسبی برای تردد ایمن، توقف و حیات جمعی فراهم می‌سازد. حجم گسترده سرمایه‌گذاری و دگرگونی فیزیکی، لزوم ارزیابی نظام‌مند پیامدهای اجتماعی و فرهنگی آن را دوچندان می‌سازد.

با وجود تجارب موفق جهانی در بازآفرینی فضاهای عمومی (مانند احیای رودخانه چئونگ‌گی چئون در سئول، بازآفرینی اسکله‌های بندر ویکتوریا در ملبورن، و میدان تایمز اسکوتر در نیویورک)، آنچه در اغلب پروژه‌های مشابه در ایران مغفول مانده، ارزیابی نظام‌مند و همه‌جانبه تأثیرات اجتماعی-فرهنگی از دیدگاه ذینفعان و بهره‌برداران مستقیم است. مرور پیشینه نشان می‌دهد که علی‌رغم توجه فزاینده به ابعاد اجتماعی-فرهنگی در پژوهش‌های داخلی (یعقوب‌پور و همکاران، ۱۴۰۴؛ پروین، ۱۴۰۳؛ حدادعادل و همکاران، ۲۰۲۳)، خلأ آشکاری در ارائه الگویی عملیاتی و تلفیقی برای ارزیابی هم‌زمان این تأثیرات از منظر گروه‌های مختلف ذینفع وجود دارد.

پرسش اساسی آن است که پروژه «مسیر سرزندگی» چه تأثیرات مثبت و منفی بر شاخص‌های اجتماعی (انسجام، تعامل، امنیت، عدالت فضایی) و فرهنگی (حس تعلق، هویت محله‌ای، خوانایی، خاطره جمعی) داشته است و این تأثیرات در میان گروه‌های مختلف ذینفع (ساکنان قدیم و جدید، کسبه، کاربران بیرونی، مدیران شهری) چه تفاوت‌هایی را نشان می‌دهد؟ بر این مبنا، هدف این پژوهش، ارزیابی جامع تأثیرات اجتماعی-فرهنگی پروژه از دیدگاه گروه‌های ذینفع کلیدی است. یافته‌های این مطالعه می‌تواند ضمن ارائه بازخوردی ارزشمند برای مدیریت و پایش پروژه‌های مشابه، چارچوبی برای «ارزیابی اثرات اجتماعی-فرهنگی» در فرآیند بازآفرینی شهری ارائه نماید و گامی در جهت تحقق شهرهای پاسخگو و سرزنده بردارد.

ادبیات و مرور پیشینه پژوهش

مرور پیشینه پژوهش

بررسی مطالعات انجام شده در ایران نشان‌دهنده توجه فزاینده به ابعاد اجتماعی-فرهنگی در پروژه‌های بازآفرینی شهری است. یعقوب‌پور و همکاران (۱۴۰۴) با تأکید بر نقش فرآیندهای مشارکتی، گامی در جهت نظریه‌پردازی عدالت فضایی برداشته‌اند. احمدنژاد روشنی و همکاران (۱۳۹۳) نیز با بررسی سرمایه اجتماعی، ارتباط آن را با توسعه پایدار

محلی تبیین نموده‌اند. پروین (۱۴۰۳) با به‌کارگیری رویکردی ترکیبی، الگویی برای ارزیابی پیامدهای اجتماعی-فرهنگی پروژه‌های شهری ارائه داده است. حدادعادل و همکاران (۲۰۲۳) بر مکان‌سازی مشارکت‌بنیان در بازآفرینی بافت تاریخی عودلاجان تأکید کرده‌اند. در سطح بین‌المللی، تجارب موفق در بازآفرینی پیاده‌محور با تأکید بر ابعاد اجتماعی-فرهنگی وجود دارد. احیای رودخانه چئونگ‌گی‌چئون در سئول، با تبدیل یک بزرگراه شهری به یک رودخانه و فضای عمومی خطی، به نمادی از بازگشت به هویت تاریخی و فرهنگی شهر تبدیل شده و با ایجاد فضایی برای تعاملات اجتماعی، به تقویت خاطره جمعی و حس تعلق شهروندان انجامیده است (چو، ۲۰۱۰ و کیم، ۲۰۱۵). در ملبورن، بازآفرینی اسکله‌های بندر ویکتوریا با ایجاد فضاهای پیاده‌محور، مبلمان شهری و مناطق تفریحی، توانسته است بستری برای افزایش تعاملات همسایگی و پویایی شبانه فراهم آورد و با ارائه فضاهایی مانند کتابخانه و پارک بولاک، به کانونی برای اجتماع و تقویت حس تعلق در میان ساکنان و کارکنان تبدیل شود (سایت رسمی پروژه توسعه ویکتوریا، ۲۰۲۴). میدان تایمز در نیویورک نیز با پیاده‌راه‌سازی و محدودیت ترافیک، دو برابر کردن فضای پیاده‌روی و برگزاری رویدادهای عمومی، به صحنه‌ای برای حیات مدنی و تجمعات دموکراتیک مبدل شده و بهبود امنیت را نیز به همراه داشته است (وبسایت رسمی پروژه تایمز اسکوائر، ۲۰۲۳). در بارسلون، طرح سوپربلاک‌ها با هدف بازپس‌گیری فضای عمومی از خودروها، به افزایش تعاملات اجتماعی، بهبود امنیت و تقویت انسجام محله‌ای انجامیده است (موئلر، ۲۰۲۰). خیابان استروگت در کپنهاگن به‌عنوان یکی از اولین خیابان‌های پیاده‌مدار اروپا فرهنگ پیاده‌روی را تقویت کرده و به الگوی جهانی تبدیل شده است (گل و اسور، ۲۰۱۳). جدول (۱) خلاصه مطالعات را ارائه نموده است.

جدول ۱- بررسی تجارب بین‌المللی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی پروژه‌های بازآفرینی شهری

نام پروژه	مکان (کشور/شهر)	ویژگی‌های اصلی	تأثیرات اجتماعی-فرهنگی
احیای رودخانه چئونگ‌گی چئون ^۱	سئول، کره جنوبی	تبدیل بزرگراه به رودخانه و فضای عمومی خطی	افزایش تعاملات اجتماعی، تقویت هویت و خاطره جمعی
بازآفرینی اسکله‌های بندر ویکتوریا	ملبورن، استرالیا	فضاهای پیاده‌محور، مبلمان شهری، مناطق تفریحی	افزایش تعاملات همسایگی، پویایی شبانه، تقویت حس تعلق
تبدیل میدان تایمز ^۲	نیویورک، آمریکا	پیاده‌راه‌سازی، محدودیت ترافیک، رویدادهای عمومی	بسترسازی برای حیات مدنی، افزایش تعاملات، بهبود امنیت
طرح سوپر بلاک‌ها ^۳ در محله تروکروس	بارسلون، اسپانیا	ابرمحله‌های عابر محور، کاهش ترافیک، افزایش فضاهای عمومی	افزایش تعاملات اجتماعی، بهبود امنیت، تقویت انسجام محله‌ای
خیابان استروگت ^۴	کپنهاگن، دانمارک	اولین خیابان پیاده‌مدار اروپا، ترکیب خرید و فرهنگ	تقویت فرهنگ پیاده‌روی، افزایش سرزندگی، ارتقای تعاملات اجتماعی

مرور پیشینه، کاستی‌های آشکاری را نمایان می‌سازد که پژوهش حاضر درصدد پر کردن آن‌ها برآمده است: نخست، اغلب پژوهش‌های داخلی عمدتاً بر روش‌های کمی یا صرفاً کیفی متمرکز بوده‌اند و از تلفیق نظام‌مند روش‌ها برای درک عمیق و چندلایه ادراکات ذینفعان غافل مانده‌اند. دوم، کمتر مطالعه‌ای به شکاف ادراکی میان گروه‌های مختلف ذینفع توجه کرده است و ذینفعان معمولاً به‌عنوان گروهی همگن در نظر گرفته شده‌اند. سوم، الگویی عملیاتی و بومی شده برای سنجش هم‌زمان شاخص‌های عینی و ذهنی در پروژه‌های مشابه تهران ارائه نشده است. چهارم، مطالعات بین‌المللی عمدتاً مبتنی بر بافت‌های اجتماعی-فرهنگی غرب یا شرق آسیا هستند و قابلیت تعمیم مستقیم آن‌ها به بافت کلان‌شهر تهران با چالش جدی مواجه است.

-
1. Cheong gye cheon
 2. Times Square
 3. Superblocks
 4. Strøget

مبانی نظری

چارچوب نظری این پژوهش بر تلفیقی از دو نظریه بنیادین جامعه‌شناسی شهری و روان‌شناسی محیطی استوار است: سرمایه اجتماعی (پاتنام، ۲۰۰۰) و حس مکان (رلف، ۱۹۷۶؛ لویکا، ۲۰۱۱). نظریه سرمایه اجتماعی بر شبکه‌های اعتماد، هنجارهای متقابل و مشارکت مدنی تأکید دارد که زمینه‌ساز انسجام و تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی شهری است. از سوی دیگر، نظریه حس مکان بر ابعاد ادراکی، عاطفی و کارکردی ارتباط انسان با محیط تأکید کرده و تعلق‌خاطر، هویت‌پذیری و خاطره‌انگیزی را به‌عنوان مؤلفه‌های کلیدی معرفی می‌نماید.

این چارچوب تلفیقی با دیدگاه‌های نظریه‌پردازان طراحی شهری نیز همخوانی کامل دارد. جیکوبز (۱۹۶۱) بر اهمیت خیابان‌های پر جنب‌وجوش و نقش تعاملات غیررسمی در ایجاد جوامع شهری سالم تأکید کرده است. لینچ (۱۹۶۰) نیز بر اهمیت خوانایی و هویت‌بخشی به فضاهای شهری تأکید می‌کند. بر اساس تلفیق این نظریه‌ها، چارچوب ارزیابی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی پروژه در دو بُعد اصلی دنبال می‌شود: الف) بُعد اجتماعی با مؤلفه‌های انسجام اجتماعی، تعاملات همسایگی، احساس امنیت (به‌ویژه در شب) و عدالت در توزیع امکانات؛ ب) بُعد فرهنگی با مؤلفه‌های حس تعلق و دلبستگی مکانی، هویت محله‌ای، خوانایی فضا و خاطره جمعی. مدل مفهومی پژوهش در شکل (۱) ترسیم شده است.

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر در چارچوب ارزیابی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی و بر مبنای چارچوب‌های نظری بین‌رشته‌ای (شهرسازی، جامعه‌شناسی شهری، انسان‌شناسی فضایی) است. این چارچوب با ترکیبی از روش‌های کمی و کیفی (پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده مشارکتی) طراحی و اجرا شده است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از حیث ماهیت

توصیفی-تحلیلی است که با بهره‌گیری از روش ترکیبی (کرسول و پلانو کلارک، ۲۰۱۷) از نوع طرح تکمیلی متوالی، به بررسی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی پروژه پرداخته است.

داده‌های پژوهش در بازه زمانی پاییز و زمستان ۱۴۰۴ و در محدوده جغرافیایی پروژه «مسیر سرزندگی» در منطقه ۲ شهرداری تهران جمع‌آوری شده است. جامعه آماری پژوهش را چهار گروه اصلی ذینفعان پروژه شامل ساکنان محلی (پیشین و جدید) با حداقل یک سال سکونت، کسبه فعال با حداقل شش ماه سابقه فعالیت، کاربران روزمره (شامل کارمندان، دانشجویان و بازدیدکنندگان با حداقل یک بار مراجعه در هفته)، و مدیران و

ارزیابی تأثیرات اجتماعی - فرهنگی پروژه بازآفرینی شهری، بوجانی و همکاران | ۱۳۵

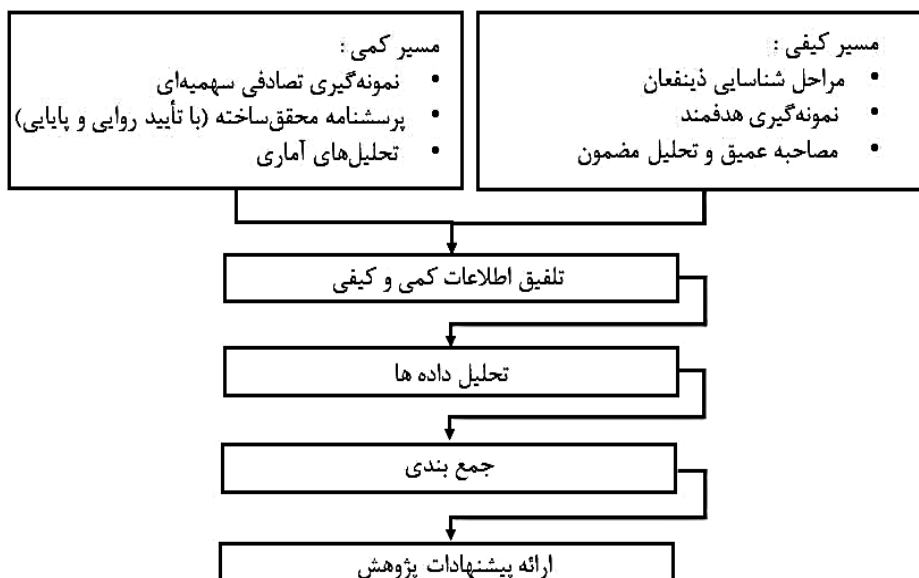
تصمیم گیرندگان محلی (شامل شهرداری منطقه، شورایاران و نمایندگان نهادهای مرتبط) تشکیل می دهند.

در بخش کیفی، نمونه گیری به روش هدفمند با تأکید بر حداکثر تنوع دیدگاه ها انجام شد و حجم نمونه بر اساس اشباع داده ها در محدوده ۲۵ تا ۳۰ نفر تعیین گردید. در بخش کمی، از روش نمونه گیری تصادفی سهمیه ای استفاده شد و حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۰۰ نفر برآورد گردید.

ابزار گردآوری داده ها در بخش کیفی، مصاحبه نیمه ساختاریافته عمیق بود که محورهای آن بر اساس مبانی نظری تدوین شد. در بخش کمی، پرسشنامه محقق ساخته در دو بعد اجتماعی و فرهنگی بر اساس مقیاس پنج درجه ای لیکرت طراحی گردید. همچنین چک لیست مشاهده سیستماتیک برای ثبت فعالیت های جاری و کیفیت های فضایی مسیر به کار گرفته شد.

روایی ابزارها با بهره گیری از نظر متخصصان و اجرای آزمون قابلیت فهم در نمونه ای کوچک تأیید شد. پایایی پرسشنامه از طریق پیش آزمون و محاسبه آلفای کرونباخ سنجیده شد که مقادیر آن برای ابعاد مختلف بین ۷۸/۰ تا ۹۲/۰ به دست آمد. در بخش کیفی، معیارهایی همچون بازبینی توسط مشارکت کنندگان و توصیف غنی برای تضمین اعتبار یافته ها به کار گرفته شد.

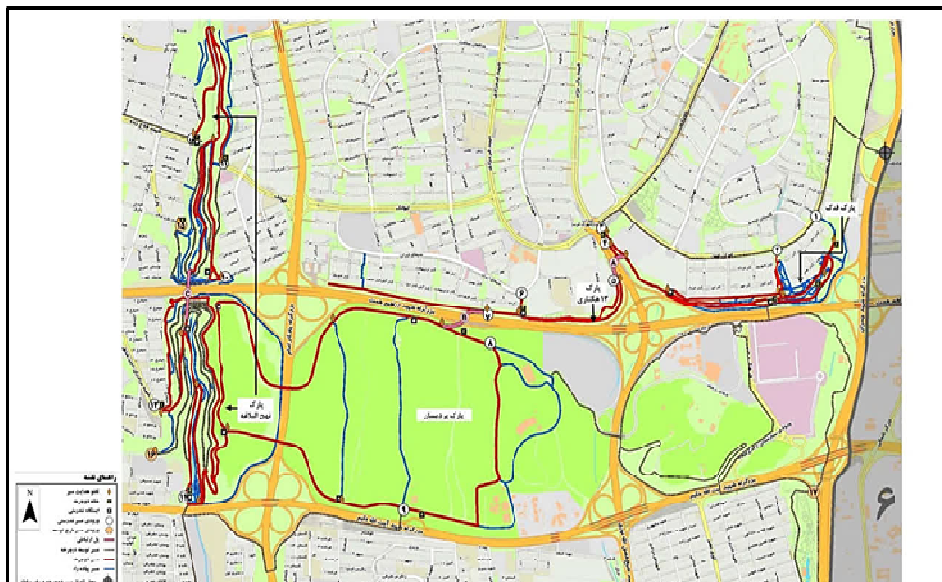
تحلیل داده ها در دو سطح کمی و کیفی انجام پذیرفت. داده های کیفی با روش تحلیل مضمون و داده های کمی با استفاده از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون تی تک نمونه ای) تحلیل شدند. در نهایت، تلفیق یافته های کمی و کیفی بر اساس الگوی پیشنهادی فیترز^۱ و همکاران (۲۰۱۳) صورت گرفت. شکل (۲) رویه مراحل اجرایی پژوهش را نشان می دهد.

شکل ۲- نمودار رویه‌ای مراحل اجرایی پژوهش (بر اساس الگوی طرح تکمیلی متوالی)

مطالعه موردی: پروژه مسیر سرزندگی منطقه ۲ شهرداری تهران

شهرداری منطقه ۲ تهران در اسفند ۱۴۰۳ فاز اولیه پروژه مسیر سرزندگی را افتتاح کرد. این پروژه با ایجاد کریدوری ۴۷ کیلومتری، چهار بوستان اصلی شامل باغ‌راه فدک، بوستان ۱۳ هکتاری، پردیسان و نهج‌البلاغه را که پیش‌تر به دلیل عبور بزرگراه‌ها از هم منفصل بودند، از طریق دو پل «تندرستی» به هم متصل می‌کند. مجموعه اقدامات کالبدی با اهداف اجتماعی-فرهنگی شامل: خرید ۲۰۰ دستگاه دوچرخه و اسکوتر برقی، استقرار ۱۴ کانکس (نمازخانه، اتاق مادر و کودک، اورژانس)، نصب ۱۱۵ نشانگر مسیر چراغ‌دار، جانمایی ۱۹۰ نیمکت، نورپردازی ۴ پل، اجرای ۱۷۰۰ مترمربع نقاشی دیواری، نصب ۶ دستگاه ست بازی کودکان و بدنسازی، و مرمت ۳ آبنما به انجام رسیده است. شکل‌های (۳) و (۴) موقعیت و ساختار فضایی پروژه را نشان می‌دهند.

شکل ۳- موقعیت و ساختار فضایی پیاده و رودی‌های راه مسیرسازندگی در منطقه ۲ شهرداری تهران

شکل ۴- نمونه موقعیت پل مسیرسازندگی در منطقه ۲ شهرداری تهران (پل گذر شیخ فضل الله نوری)

جدول ۲- مشخصات مسیر سرزندگی منطقه ۲ تهران

نام بوستان	طول مسیر دوچرخه (km)	طول مسیر پیاده (km)	طول کل مسیر (km)
باغ‌راه فدک	۲۳/۴	۰۱/۴	۲۴/۸
بوستان ۱۳ هکتاری	۷۵/۲	۲۱/۰	۹۶/۰
فاز ۱ و ۲ نهج‌البلاغه	۳۳/۹	۱۶/۱۴	۴۹/۲۳
بوستان پردیسان	۷۱/۵	۹۰/۵	۶۱/۱۱
پل تندرستی (A)	۱۸/۰	۰	۱۸/۰
پل تندرستی (B)	۳۰/۰	۰	۳۰/۰
تونل نهج‌البلاغه	۲۷/۰	۰	۲۷/۰
طول کل مسیر	۷۷/۲۲	۲۸/۲۴	۱۰۵/۴۷

جهت ارزیابی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی پروژه، با شناسایی ذینفعان و نمونه‌گیری هدفمند و انجام مصاحبه عمیق با خبرگان و برنامه‌ریزان پروژه، نتایج کیفی با دست‌آوردهای حاصل از اطلاعات پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته تلفیق و تحلیل گردید. جدول (۳) ابعاد و شاخص‌های پرسشنامه را نمایش می‌دهد.

جدول ۳- مولفه‌ها و گویه‌های پرسشنامه ارزیابی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی پروژه مسیر سرزندگی

بُعد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها (گویه‌ها)	تعداد گویه‌ها	نوع سؤال / طیف
اطلاعات فردی و نحوه استفاده	ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و رفتاری	جنس، سن، محل سکونت، استفاده یا عدم استفاده از مسیر، اهداف استفاده (تردد روزانه، تفریح و ورزش، مشارکت فرهنگی، لذت از فضا) / دلایل عدم استفاده (عدم آگاهی، دسترسی دشوار، کمبود امکانات، احساس ناامنی)	۵ سؤال (چند گزینه‌ای و باز)	اسمی / چندگزینه‌ای
ابعاد اجتماعی	تعامل اجتماعی	افزایش تعامل بین مردم محله‌های مختلف	۴ گویه	طیف لیکرت ۵ درجه‌ای (کاملاً)
	امنیت	مناسب بودن امنیت در شب		

ارزیابی تأثیرات اجتماعی - فرهنگی پروژه بازآفرینی شهری ، بوجانی و همکاران | ۱۳۹

بُعد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها (گویه‌ها)	تعداد گویه‌ها	نوع سؤال / طیف
	عدالت در توزیع	توزیع عادلانه امکانات		مخالف تا کاملاً موافق)
	مشارکت جمعی	تقویت مشارکت جمعی		
ابعاد فرهنگی	حسن تعلق	تقویت حسن تعلق به منطقه	۴ گویه	طیف لیکرت ۵ درجه‌ای
	هویت‌بخشی	هویت متمایز با المان‌های هنری و طراحی		
	فرهنگ محلی	بازتاب‌دهنده فرهنگ و تاریخ محلی		
	خاطرات جمعی	ایجاد خاطرات جمعی مثبت		
تأثیرات کلی پروژه	پویایی و سرزندگی	کمک به پویایی و سرزندگی منطقه	۴ گویه	طیف لیکرت ۵ درجه‌ای
	رونق اقتصادی	رونق اقتصادی و اشتغال‌زایی		
	ترافیک وشلوغی	افزایش شلوغی و ترافیک		
	توسعه گردشگران	تأمین بیشتر نیازهای گردشگران تا ساکنان		
نظرات و پیشنهادات	ارزیابی کیفی و مشارکت‌خواهی	مهم‌ترین تأثیر مثبت و منفی پروژه، پیشنهادات برای بهبود تعاملات اجتماعی - فرهنگی، تمایل به مشارکت در پروژه‌های مشابه	۳ سؤال (باز و بسته)	تشریحی / دوگزینه‌ای (بله/خیر)

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه عبارت بود از: توزیع سنی (زیر ۲۵ سال: ۳/۸٪، ۲۵-۳۵ سال: ۲۲/۴٪، ۳۶-۵۰ سال: ۴۹/۴٪، ۵۱-۶۵ سال: ۱۳/۵٪، بالای ۵۶ سال: ۶/۴٪)، جنس (زن: ۴۲/۹٪، مرد: ۵۷/۱٪)، و گروه‌های ذینفع (ساکنان: ۴۱/۰٪، کسبه: ۱۶/۷٪، کاربران: ۳۵/۳٪، مدیران: ۰/۷٪).

یافته‌های پژوهش

یافته‌های در دو قالب کیفی و کمی ارائه می‌شوند. هدف، توصیف نظام‌مند تجارب و ادراکات ذینفعان چهارگانه بر اساس چارچوب تحلیلی پژوهش است.

یافته‌های پژوهش کیفی: تحلیل مضمون داده‌های کیفی، تأثیرات پروژه را در دو مضمون کلان اجتماعی و فرهنگی با زیرمضامین مثبت و منفی به شرح زیر آشکار ساخت: تأثیرات اجتماعی مثبت: افزایش تعاملات همسایگی، ایجاد فضای گفت‌وگوی عمومی، تا حدودی بهبود احساس امنیت شبانه ناشی از نورپردازی یکپارچه. تأثیرات اجتماعی منفی: افزایش ترافیک و شلوغی ناخواسته، تعارض میان کاربران جدید و قدیم، احساس بیگانگی در ساکنان قدیم.

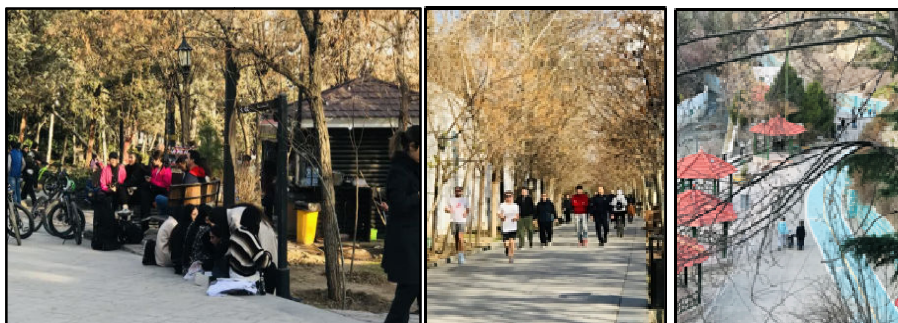
تأثیرات فرهنگی مثبت: تقویت هویت محله‌ای و حس غرور در کاربران جدید، ایجاد پاتوق‌های فرهنگی نوظهور.

تأثیرات فرهنگی منفی: یکسان‌سازی فضا و ازدست‌رفتن ویژگی‌های منحصربه‌فرد محل، کمرنگ شدن خاطرات پیشین نزد ساکنان قدیم، احساس تحمیل فرهنگ مصرفی جدید.

جدول (۴) سه محور اصلی تأثیرات اجتماعی مثبت پروژه را در مقایسه تطبیقی با تجارب موفق جهانی نشان می‌دهد.

جدول ۴- تأثیرات اجتماعی مثبت پروژه مسیر سرزندگی و نمونه‌های تطبیقی بین‌المللی

محور تأثیر اجتماعی	شواهد کیفی از پروژه سرزندگی	نمونه مشابه بین‌المللی و یافته کلیدی
افزایش تعاملات همسایگی	شکل‌گیری پاتوق‌های غیررسمی و تعاملات تصادفی	بازآفرینی اسکله‌های بندر و یکتوریا، ملبورن: افزایش تعاملات از طریق فضاهای مکث
خلق عرصه‌های گفت‌وگوی عمومی	تبدیل مسیر به «اتاق نشیمن محله» برای تجمعات و بحث‌های عمومی	میدان تایمز اسکوتر، نیویورک: بسترسازی برای حیات مدنی و رویدادهای عمومی
بهبود احساس امنیت (ویژه شب)	نورپردازی یکپارچه و شفافیت بصری در طول مسیر	پروژه محله تروکروس، بارسلون: کاهش ۴۰٪ جرائم با طراحی امنیتی

شکل ۵- تأثیرات اجتماعی مثبت (افزایش تعاملات همسایگی، ایجاد فضای گفت‌وگوی عمومی)

یافته‌های پژوهش کمی: بر اساس میانگین نمرات موافق پاسخ‌دهندگان (طیف ۱ تا ۵)، جدول (۵) نتایج شاخص ترکیبی را نمایش می‌دهد.

جدول ۵- تأثیرات اجتماعی-فرهنگی «مسیر سرزندگی» (شامل تعداد افراد در هر طیف)

شاخص ترکیبی	خیلی کم (۱)	کم (۲)	متوسط (۳)	زیاد (۴)	خیلی زیاد (۵)	تعداد پاسخ	میانگین از (۵)
هویتبخشی و خوانایی فضا	۴	۱۰	۲۴	۷۰	۹۲	۲۰۰	۴/۲۵
پویایی و سرزندگی منطقه	۴	۸	۲۸	۶۶	۹۴	۲۰۰	۴/۱۹
حس تعلق و دلبستگی مکانی	۶	۱۲	۳۲	۶۸	۸۲	۲۰۰	۴/۱۷
تعاملات اجتماعی و مشارکت جمعی	۶	۱۴	۳۶	۷۲	۷۲	۲۰۰	۴/۰۸
تقویت تعاملات بیننسلی	۶	۱۶	۳۸	۷۰	۷۰	۲۰۰	۴/۰۰
حفظ و احیای خاطرات جمعی	۱۰	۲۴	۴۸	۶۸	۵۰	۲۰۰	۳/۷۹
بازتاب فرهنگ و تاریخ محلی	۱۲	۲۶	۵۲	۶۶	۴۴	۲۰۰	۳/۷۱
توزیع عادلانه امکانات	۲۰	۴۰	۶۰	۵۲	۲۸	۲۰۰	۳/۲۵
امنیت در شب	۲۴	۴۴	۵۶	۴۸	۲۸	۲۰۰	۳/۲۵
افزایش ترافیک، شلوغی و سروصدا	۳۸	۵۲	۵۴	۳۶	۲۰	۲۰۰	۲/۸۰
تضاد با هویت پیشین و احساس بیگانگی	۶۶	۶۲	۴۶	۱۸	۸	۲۰۰	۲/۱۰
خدمت به گردشگران بجای ساکنان	۵۸	۵۴	۵۴	۲۲	۱۲	۲۰۰	۲/۳۰

شکل ۶- تقویت هویت محله‌ای و حس غرور، احیای خاطرات جمعی، ایجاد پاتوق‌های فرهنگی

شکل ۷- مسیرهای مشخص شده با خط‌کشی و علائم راهنمایی، بخش خوانایی و معناداری فضا.

تلفیق یافته‌های کمی و کیفی: بر مبنای چارچوب نظری پژوهش، یافته‌های پژوهش کیفی و کمی تلفیق گردید. جدول (۶) مهم‌ترین شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی پروژه را بر اساس تلفیق یافته‌ها را نشان می‌دهد.

ارزیابی تأثیرات اجتماعی - فرهنگی پروژه بازآفرینی شهری ، بوجانی و همکاران | ۱۴۳

جدول ۶- تلفیق یافته‌های کمی و کیفی بر اساس چارچوب نظری پژوهش

شاخص ارزیابی	یافته‌های کمی (میانگین از ۵ و انحراف معیار)	یافته‌های کیفی (مضمون اصلی)	تفسیر ترکیبی
انسجام اجتماعی و اعتماد	۳,۸۳ (۰,۷۶)	تمایل به مشارکت محلی و احساس مالکیت بر پروژه	پروژه تعاملات کاربران جدید را افزایش داده، اما ساکنان قدیم خواستار مشارکت بیشتر هستند. ظرفیت بالایی برای تقویت سرمایه اجتماعی وجود دارد.
حس تعلق و دلبستگی مکانی	۴,۰۸ (۰,۷۵)	قدردانی از پروژه و درخواست توزیع متوازن خدمات	پروژه در ایجاد حس تعلق در کاربران جدید موفق بوده، اما تداوم آن نیازمند مشارکت مستمر ساکنان قدیم و جدید در برنامه‌های فرهنگی است.
خوانایی و معناداری فضایی	۳,۸۵ (۰,۹۲)	نشانه‌های مسیر مفید بوده‌اند؛ حفظ خاطره عناصر قدیمی (آبنما) مورد انتظار است	پروژه در ارتقای خوانایی موفق عمل کرده، اما غنای معنایی فضا نیازمند ثبت روایت‌های محلی و مشارکت ساکنان در بازتعریف عناصر خاطره‌انگیز است.

جدول ۷- تحلیل همبستگی شاخص‌های کلیدی تأثیرات فرهنگی اجتماعی پروژه مسیر سرزندگی

شاخص‌ها	(میانگین از ۵)	نوع همبستگی	تفسیر نهایی
خوانایی فضا و حس تعلق	خوانایی: ۴/۰۸ حس تعلق: ۴/۰۸	مثبت قوی	ارتقای کیفیت بصری و کالبدی، به طور مستقیم دلبستگی به مکان را در کاربران جدید افزایش داده است.
تعاملات روزانه و امنیت شبانه	تعاملات: ۴/۰۰ امنیت شب: ۳/۲۵	ضعیف یا معکوس	پویایی روزانه فضا به بهبود امنیت در شب منجر نشده؛ این دو مقوله مستقل از هم عمل کرده‌اند.
هویت جدید و خاطره جمعی	هویت: ۴/۲۵ خاطره: ۳/۶۹	منفی	هویت بصری نوین، نتوانسته با خاطرات ساکنان قدیم پیوند بخورد و موجب شکاف ادراکی بین نسلی شده است.
عدالت فضایی و رضایت ذینفعان	عدالت: ۳/۲۵	مثبت با نارضایتی	توزیع ناعادلانه امکانات، نارضایتی و احساس بیگانگی را در ساکنان قدیم و کسبه تشدید کرده است.
مشارکت و پایداری فرهنگی	(شواهد کیفی)	مثبت	گروه‌هایی که در فرآیند تصمیم‌سازی مشارکت داده نشده‌اند، کمترین حس تعلق و بیشترین نقد را به پروژه داشته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس یافته‌های پژوهش، تأثیرات پروژه بازآفرینی «مسیر سرزندگی» ماهیتی دوگانه و ناهمسان دارد که در عین موفقیت‌های چشمگیر در برخی حوزه‌ها، با کاستی‌های جدی در حوزه‌های دیگر همراه بوده است.

در یک سو، پروژه در ارتقای شاخص‌های عینی کیفیت فضا و جذب کاربران جدید موفقیت قابل توجهی کسب کرده است. شاخص «هویت‌بخشی و خوانایی فضا» با میانگین ۲۵/۴ بالاترین امتیاز را به خود اختصاص داده و نشان می‌دهد المان‌های هنری، نقاشی‌های دیواری و نشانه‌گذاری مسیر توانسته‌اند فضایی قابل شناسایی و به‌یادماندنی برای بازدیدکنندگان خلق کنند. شاخص «پویایی و سرزندگی منطقه» با میانگین ۱۹/۴ حاکی از موفقیت مسیر در تبدیل شدن به قلب تپنده محله و افزایش نشاط و تحرک‌پذیری شهروندان است. شاخص «حس تعلق و دلبستگی مکانی» با میانگین ۱۷/۴ نشان می‌دهد کاربران جدید تمایل بالایی به تداوم حضور و نگهداری از فضا دارند. همچنین شاخص‌های «تعاملات اجتماعی و مشارکت جمعی» (۰۸/۴) و «تقویت تعاملات بین‌نسلی» (۰۰/۴) بیانگر آن است که اتصال پارک‌ها بستری برای دیدارهای غیرمنتظره و گفت‌وگوهای عمومی فراهم کرده است که با تجارب موفق جهانی در ملبورن، بارسلون و نیویورک قابل‌قیاس است.

اما در سوی دیگر، داده‌ها آشکار می‌سازند که این تأثیرات مثبت به شکلی عادلانه توزیع نشده و گروه‌هایی از بهره‌برداران، به‌ویژه ساکنان قدیم، از منافع آن بهره‌مند نشده یا حتی دچار آسیب شده‌اند. پایین‌ترین میانگین‌ها به شاخص‌های «امنیت در شب» و «توزیع عادلانه امکانات» (هر دو ۲۵/۳) تعلق دارد که نشان‌دهنده کمبود نورپردازی یکپارچه، تمرکز نابرابر مبلمان و خدمات شهری و نارضایتی گروه‌های آسیب‌پذیر نظیر سالمندان، معلولان و مادران دارای کالسکه است. شاخص‌های «حفظ و احیای خاطرات جمعی» (۷۹/۳) و «بازتاب فرهنگ و تاریخ محلی» (۷۱/۳) عملکردی متوسط داشته و بیانگر آن است که طراحی جدید نتوانسته با خاطرات، روایت‌های شفاهی و نشانه‌های هویتی قدیمی

محلّه پیوند برقرار کند.

مهم‌ترین یافته کیفی پژوهش، شناسایی شکاف عمیق ادراکی میان ساکنان پیشین و سایر گروه‌های بهره‌بردار است. ساکنان اصیل محلّه، اگرچه از بهبود کالبدی فضا استقبال کرده‌اند، اما به‌وضوح احساس می‌کنند هویت محلّه‌ای آنها نادیده گرفته شده و فضای جدید به هویتی وارداتی و بی‌هویت بدل شده است. آن‌ها از کاهش حس مالکیت و تعلق خود سخن می‌گویند و در فضایی که روزگاری خاطراتشان را در خود داشت، اکنون احساس غریبه‌گی می‌کنند.

این نتایج دوگانه ریشه در چهار علت اصلی دارد: نخست، غلبه رویکرد فیزیکی-کالبدی بر مداخلات اجتماعی-فرهنگی؛ دوم، فقدان سازوکارهای نهادی برای مشارکت ساختاریافته ذینفعان، به‌ویژه ساکنان قدیم؛ سوم، بی‌توجهی به سرمایه‌های ناملموس محلّه شامل خاطره جمعی، روایت‌های شفاهی و ارزش‌های معنوی؛ چهارم، یکسان‌سازی فرهنگی و گرایش به کالایی‌شدن فضا.

این دوگانگی ادراکی با یافته‌های والانس و همکاران (۲۰۰۵، ۲۰۲۰)^۱ همسوست که بر لزوم عبور از مداخلات صرفاً کالبدی و توجه به رویکرد «سیستم‌های اجتماعی-بوم‌شناختی» در بازآفرینی شهری تأکید دارند. همچنین گزارش‌های سازمان اسکان بشر ملل متحد^۲ هشدار می‌دهد که تداوم رویکرد خودروم‌محور و بی‌توجهی به عدالت فضایی، نابرابری‌های اجتماعی را تشدید کرده و منافع پایدار پروژه‌های شهری را با چالش مواجه می‌سازد.

دلالت‌های نظری و عملی: شکاف سیستماتیک میان شاخص‌های عینی و شاخص‌های ذهنی-مشارکتی نشان می‌دهد که رویکردهای مرسوم بازآفرینی با اتکای صرف به طراحی کالبدی، فاقد سازوکارهای لازم برای ترجمه سرمایه‌های نمادین و عاطفی محلّه به زبان طراحی هستند. این یافته، چارچوب نظری پژوهش را غنا می‌بخشد و

1. (Vallance et al., 2005, 2020)

2. (UN-Habitat & ITDP, 2018, 2022)

نشان می‌دهد که پیوند نظریه سرمایه اجتماعی و حس مکان در بستر پروژه‌های بازآفرینی، نیازمند مفهوم واسطی «عدالت مکانی-روایی» است؛ مفهومی که بر حق هم‌چنان گروه‌های مختلف در روایت‌پذیری فضا و بازنمایی هویت‌های چندگانه تأکید دارد. همچنین، یافته‌ها آشکار می‌سازد که ارزیابی تأثیرات اجتماعی^۱-فرهنگی نمی‌تواند به سنجش کمی رضایت بسنده کند؛ بلکه فهم تنش میان گروه‌های بهره‌بردار مستلزم روش‌شناسی ترکیبی و حساس به زمینه‌ای است که بتواند صداهای حاشیه‌رانه را به متن گفت‌وگو بیاورد.

پیشنهادهای کاربردی (سیاستی و اجرایی)

یافته‌های پژوهش، موفقیت پروژه در ارتقای هویت بصری، خوانایی و سرزندگی برای کاربران جدید را در کنار ناکامی در تأمین امنیت شبانه، توزیع عادلانه امکانات، حفظ خاطرات جمعی و مشارکت‌دهی به ساکنان قدیم آشکار ساخت. بر این اساس و در چارچوب «نظام تعدیل» (رفع کاستی‌های موجود) و «نظام جبران» (جبران خسارت گروه‌های متضرر)، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌شوند:

پیشنهادهای تعدیلی (رفع کاستی‌های موجود)

الف) ارتقای امنیت شبانه: تهیه نقشه نقاط کور توسط تیم کارشناسی نورپردازی با همکاری گشت‌های محلی و نصب پرژکتورهای خورشیدی^۲ در این نقاط. برنامه افزایش گشت‌های پیاده و خودرویی در شیفت شب و فعال‌سازی ایستگاه‌های امداد و نجات در ساعات تاریکی. نصب تابلوهای هشداردهنده و شماره‌گیری اضطراری در فواصل مناسب با مشورت کارشناسان ایمنی.

ب) بازتوزیع عادلانه امکانات: نیازسنجی دقیق از توزیع مبلمان شهری (نیمکت، سایه‌بان، سرویس بهداشتی، ایستگاه دوچرخه) با مشارکت شورایاران و نمایندگان

1. SIA
2. LED

گروه‌های آسیب‌پذیر. جانمایی مبلمان جدید با اولویت نقاط کم‌برخوردار بر اساس تراکم جمعیت عابر و احداث حداقل ۳ ایستگاه ویژه تردد معلولان و سالمندان (با رمپ استاندارد، نرده‌های کمکی و محل استراحت سرپوشیده).

ج) احیای خاطرات جمعی: تشکیل کارگروهی متشکل از معتمدین قدیمی، مدیران شهری، نمایندگان میراث فرهنگی و متخصصان انسان‌شناسی شهری برای تدوین «اطلس خاطرات محله» با ثبت روایت‌های شفاهی، عکس‌های تاریخی و نام‌های بومی. بر اساس این اطلس، المان‌های یادبود مناسب (تابلوهای داستانی، مجسمه‌های نمادین، بازسازی بخشی از آبنماهای قدیمی) توسط تیم طراحان با همکاری ساکنان در نقاط مکث جانمایی و نصب شوند.

د) کاهش تعارض کاربران جدید و قدیم: طراحی و اجرای برنامه منظم «روزهای محله» با حضور تمام گروه‌ها در قالب کارگاه‌های مشارکتی. ایجاد «بازارچه‌های صنایع دستی محلی» و «غرفه‌های فرهنگ بومی» با اولویت کسبه بومی برای جلوگیری از یکسان‌سازی فرهنگی.

پیشنهاد‌های جبرانی (جبران خسارت گروه‌های متضرر)

الف) جبران نمادین برای ساکنان قدیم: اختصاص درصدی از بودجه فرهنگی سالانه پروژه به برنامه‌های پیشنهادی ساکنان قدیم (شب‌های خاطره، آیین‌های بومی، موزه کوچک محلی، مسابقات عکاسی). نام‌گذاری بخش‌هایی از مسیر یا المان‌ها به اسامی خانوادگی، شخصیت‌ها یا رویدادهای تاریخی مورد احترام ساکنان قدیم با مشارکت مستقیم آنها.

ب) جبران خدماتی برای گروه‌های آسیب‌پذیر: اعطای «کارت تخفیف ویژه محله» به ساکنان قدیم (با حداقل ۱۰ سال سکونت) برای استفاده از خدمات ورزشی، فرهنگی و تفریحی مسیر. راه‌اندازی «سامانه درخواست خدمات سیار» برای سالمندان و معلولان جهت جابه‌جایی یا دریافت خدمات اورژانسی.

ج) جبران مشارکتی از طریق نهاده‌سازی نقش ساکنان قدیم: تشکیل «شورای مشورتی محله» با ترکیب متوازن از معتمدین قدیم، کاربران جدید، کسبه و نمایندگان نهادهای مدنی که در تمام مراحل طراحی، برنامه‌ریزی رویدادها و تخصیص بودجه حق رأی داشته باشند و مصوبات آن برای شهرداری لازمالاجرا باشد (الهام گرفته از مدل شورای محله‌ای بارسلونا و بودجه‌ریزی مشارکتی پاریس). استقرار حداقل دو نماینده ثابت از ساکنان قدیم در کارگروه‌های اجرایی و نظارتی پروژه.

پیشنهاد‌های نهادی و ساختاری (پیشگیری از تکرار کاستی‌ها)

الف) الزام به ارزیابی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی: با الهام از تجربه شهر وین و مدل لندن^۱، شهرداری تهران باید دستورالعملی تدوین کند که در فاز امکان‌سنجی هر پروژه بازآفرینی، ارزیابی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی با روش ترکیبی و مشارکت تمام ذینفعان الزامی باشد و نتایج آن، پیش شرط تأمین اعتبار و صدور مجوز اجرا گردد.

ب) استقرار سامانه پایش مستمر: راه‌اندازی سامانه الکترونیکی (همراه با صندوق‌های پیشنهادات فیزیکی در مسیر) برای ثبت دائمی نظرات و انتقادات و انتشار گزارش عملکرد ماهانه در قالب «کارنامه شفافیت» در وب‌سایت شهرداری و تابلوهای اطلاع‌رسانی.

ج) توانمندسازی تسهیل‌گران محلی: برگزاری دوره‌های آموزشی برای داوطلبان محلی با موضوعات «تسهیل‌گری گفت‌وگوی اجتماعی» و «مدیریت تعارض» تا این افراد به‌عنوان پل ارتباطی میان شهرداری و جامعه محلی عمل کنند.

د) تدوین دستورالعمل بازآفرینی ترکیبی: بر اساس درس‌آموخته‌های این پژوهش، شهرداری تهران موظف شود «دستورالعمل بازآفرینی فضاهای عمومی با رویکرد اجتماع‌محور» را تهیه و ابلاغ نماید که در آن درصد قابل قبولی از زمان و بودجه هر پروژه به فرآیندهای مشارکتی، احیای خاطرات جمعی و عدالت فضایی اختصاص یابد و شاخص‌های موفقیت، علاوه بر شاخص‌های کالبدی، شامل شاخص‌های ذهنی (حس تعلق،

رضایت گروه‌های مختلف، کاهش بیگانگی) نیز گردد.

علی‌رغم تلاش‌های صورت گرفته اجرای پژوهش با محدودیت‌هایی همراه بوده است: تمرکز بر یک مطالعه موردی که تعمیم‌پذیری نتایج را نیازمند احتیاط می‌سازد؛ اتکای بخش کمی به رتبه‌بندی مبتنی بر عملکرد ادراک شده بدون سنجش مستقیم «اهمیت» شاخص‌ها از منظر پاسخ‌دهندگان؛ و دشواری دسترسی به برخی ذینفعان کلیدی قدیمی که احتمالاً به دلیل احساس بیگانگی در پژوهش حضور نیافته‌اند. در پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌گردد با انجام مطالعات تطبیقی در چندین پروژه بازآفرینی شهری، تعمیم‌پذیری یافته‌ها افزایش یابد؛ با به کارگیری روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره، وزن اهمیت هر شاخص از دیدگاه ذینفعان نیز سنجش شود؛ با استفاده از روش‌های طولی در بازه‌های زمانی مختلف، روند تغییرات ادراکی در طول زمان ردیابی گردد؛ با بهره‌گیری از روش‌های مشارکتی نظیر مردم‌نگاری، دسترسی به ذینفعان دشواریاب و حاشیه‌نشین تسهیل شود؛ و با طراحی نظام پایش مستمر و ارزشیابی شهروندی، بازخوردها به صورت ادواری جمع‌آوری و در تصمیم‌گیری‌های مدیریت شهری لحاظ گردد.

تشکر و سپاسگزاری

این پژوهش حاصل مشارکت صمیمانه گروه‌های مختلف ذینفع پروژه «مسیر سرزندگی» است که تصویری واقع‌نگر و چندبعدی از تأثیرات پروژه فراهم آوردند. بدین‌وسیله از تمامی این عزیزان که تجربیات و دیدگاه‌های خود را با نهایت صداقت در اختیار تیم پژوهشی قرار دادند، صمیمانه قدردانی می‌گردد.

ORCID

Mohammad Hossein Boochani

<http://orcid.org/0000-0002-3021-5593>

Mahdi SalehiShirvan

<http://orcid.org/0000-0007-1307-9394>

Narmin Khairy

<http://orcid.org/0009-0003-8532-6949>

Marzieh Samadi-Foroushani

<http://orcid.org/0000-0002-6531-8947>

Anahita Zalibeigi

<http://orcid.org/0009-0004-5741-4324>

منابع

- احدنژاد روشنی، م؛ یاری قلی، و؛ و اوجاقلو، ر. (۲۰۱۴). نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار محلی (مطالعه موردی: محله نارمک تهران). *فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات شهری*، ۴ (۱۲)، ۵۰-۲۵. <https://urbstudies.uok.ac.ir/>
- پروین، س. (۲۰۲۴). ارزیابی پیامدهای اجتماعی-فرهنگی پروژه‌های شهری: مطالعه موردی پارکلت کتاب در خیابان فخر رازی. *فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای*، ۹ (۳۰)، ۴۹-۸۵. <https://doi.org/10.22054/urdp.2024.79364.1632>
- حسینی، ع؛ یدالله‌نیا، ه. محمدی، م. و شکاری، س. (۲۰۲۰). تحلیل تاب‌آوری اجتماعی بر اساس شاخص‌های سرمایه اجتماعی در شهر تهران. *فصلنامه شهر پایدار*، ۳ (۱)، ۳۹-۱۹. <https://doi.org/10.22034/JSC.2020.218514.1192>
- حدادعادل، ف.، محمدمرادی، ا.، و عل‌الحسابی، م. (۲۰۲۳). مبانی اندیشه اسلامی مکان‌سازی مشارکت مبنا در بازآفرینی بافت تاریخی؛ نمونه مطالعاتی: محله عودلاجان. *پژوهش‌های معماری اسلامی*، ۱۱ (۳)، ۸۷-۶۳. <https://doi.org/10.61186/jria.11.3.4>
- یعقوب‌پور، ح.، حمزه نفت چالی، ر.، و عابدینی، غ. (۲۰۲۵). تحقق عدالت فضایی و نقش آن در توسعه پایدار و ارتقاء کیفیت زندگی در شهرها. *فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی*، ۸ (۴)، ۱-۱۴. <https://doi.org/10.22034/gahr.2024.477601.2264>
- پوراحمد، احمد، فرهودی، رحمت اله، زنگنه شهرکی، سعید و شفاعت قراملکی، طهورا. (۱۴۰۰). ارزیابی قابلیت‌های گردشگری بافت‌های تاریخی در جهت بازآفرینی شهری (مطالعه موردی: شهر تبریز). *فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۶ (۵۳)، ۲۰۱-۲۳۲. <https://doi.org/10.22054/tms.2021.50800.2293>
- فنی، زهره. (۱۴۰۰). بررسی اثرات بازآفرینی در پایداری اجتماعی-فرهنگی محله‌های تاریخی (پژوهشی در محله ایران، منطقه ۱۲ تهران). *پژوهش‌های دانش زمین*، ۱۲ (۱)، ۲۰۲-۲۲۱. <https://doi.org/10.52547/esrj.12.1>

- Abbate, G. (2023, September). The Albergheria Neighborhood in the Historical Center of Palermo Between Prospects for Enhancing and Conservation of Identity. In *International Conference CITAA Cities Identity Through Architecture and Arts* (pp. 29-39). Cham: Springer Nature Switzerland.

- Ahadnejad Roshti, M., Yari Gholi, V., & Ojaghloo, R. (2014). The role of social capital in sustainable local development (Case study: Narmak neighborhood, Tehran). *Scientific-Research Quarterly of Urban Studies, 4*(12), 25-50.
<https://urbstudies.uok.ac.ir/> [In Persian]
- Beignrjad Heris, A., Valizadeh, R., & Panahi, A. (2025). Analyzing the socio-cultural impacts of the Tabriz Tarbiat sidewalk using structural equation modeling (SEM). *Journal of Urban Environmental Management*, 3(2), 22-38.
- Chen, W., Natapov, A., & Ali, Y. (2025). Can urban vitality be seen? Video analytics of social interaction and land use. *Land Use Policy*, 159, 107818.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2017). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). Sage Publications.
- Chan, K. W. (2025). Rethinking the mechanism of the social impact assessment with the 'right to the city' concept: a case study of the Blue House Revitalization Project in Hong Kong (2006–2012). *International Planning Studies*, 22(4), 305-319.
- Cho, M. (2010). *A study on the role of the restoration of Cheonggyecheon as a catalyst for urban regeneration*. Journal of the Korean Urban Geographical Society, 13(2), 85-102.
- Development Victoria. (2024). *Docklands*. <https://www.development.vic.gov.au>
- Dubisch, A. (2025). Lübeck's Founding Quarter: Urban Development at an Authentic Site. *Internet Archaeology*, (70). <https://doi.org/10.11141/ia.70.15>
- Drăghici, C., Onescu, I., Tănase, I., & Povian, C. M. (2025). Towards a More Cohesive and Accessible City Centre: Bridging the Gap Between Historical Identity and Modern Community's Needs—Case Study: Lugoj City, Romania. *Heritage*, 8(10), 396. <https://doi.org/10.3390/heritage8100396>
- Feters, M. D., Curry, L. A., & Creswell, J. W. (2013). Achieving integration in mixed methods designs, principles and practices. *Health Services Research*, 48(6pt2), 2134–2156. <https://doi.org/10.1111/1475-6773.12117>
- Ghalani, Z., Ranjbar, E., & al-Ameen, A. (2024). The impacts of public space flagship projects on local communities: evidence from Atigh Square of Isfahan, Iran. *City, Territory and Architecture*, 11(1), 1-24.
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press.
- Gehl, J., & Svarre, B. (2013). Public life studies and urban policy. In *How to study public life* (pp. 89-106). Island Press.
https://doi.org/10.5822/978-1-61091-525-0_7
- Girard, L. F. (2020). The evolutionary circular and human centered city: Towards an ecological and humanistic »re-generation« of the current city governance. *Human Systems Management*, 40(6), 753-775.
- Haddad Adel, F., Mohammad Moradi, A., & Al-e-Hasabi, M. (2023). Foundations of Islamic thought in participatory place-making in historical context regeneration: A case study of Oudlajan neighborhood. *Islamic Architecture Research*, 11(3), 63-87.
<https://doi.org/10.61186/jria.11.3.4> [In Persian]

- Han, L., Wei, Y. & Xi, G. Urban vitality in the context of shrinkage: spatiotemporal patterns and influencing factors at urban and regional scales. *Humanit Soc Sci Commun* 12, 1506 (2025).
<https://doi.org/10.1057/s41599-025-05761-4>
- Hosseini, A., Yadollah Nia, H., Mohammadi, M., & Shekari, S. (2020). Analysis of social resilience based on social capital indicators in Tehran. *Sustainable City Quarterly*, 3(1), 19-39.
<https://doi.org/10.22034/JSC.2020.218514.1192> [In Persian]
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Random House.
- Kahlmeier, S., Cavill, N., Thondoo, M., Rutter, H., de Sa, T., Racioppi, F., & Gotschi, T. (2023). The Health Economic Assessment Tool (HEAT) for walking and cycling - experiences from 10 years of application of a health impact assessment tool in policy and practice. *Frontiers in Sports and Active Living*, 5, 1146761. <https://doi.org/10.3389/fspor.2023.1146761>
- Kang, C. (2010). Measuring the effects of the Cheonggyecheon stream restoration project on the urban heat island and the residents' perception of thermal environment. *Journal of the Korean Geographical Society*, 45(2), 147-158.
- Kim, S. (2015). *A study on the relation about cultural tourist spot and tourist experience of Cheonggyecheon waterfront*. *Journal of Tourism Sciences*, 39(4), 67-85.
- Lang, T. (2005). *Insights in the British debate about urban decline and urban regeneration* (Working Paper No. 32). Leibniz-Institut für Regionalentwicklung und Strukturplanung.
<https://hdl.handle.net/10419/228562>
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31(3), 207-230.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.10.001>
- Leyden, K. M. (2003). Social capital and the built environment: The importance of walkable neighborhoods. *American Journal of Public Health*, 93(9), 1546-1551. <https://doi.org/10.2105/AJPH.93.9.1546>
- Lynch, Kevin. *The Image of the City*. Cambridge, MA: MIT Press, 1960.
- Madanipour, A. (2017). *Cities in time: Temporary urbanism and the future of the city*. Bloomsbury Publishing.
- Mumford, L. (1961). *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*. Harcourt, Brace & World.
- Mueller, N., Rojas-Rueda, D., Khreis, H., Cirach, M., Andrés, D., Ballester, J., ... & Nieuwenhuijsen, M. (2020). Changing the urban design of cities for health: The superblock model. *Environment international*, 134, 105132.
- McLeod, R., et al. (2019). *The Exchange at Knowledge Market, Victoria Harbour Melbourne: an urban living lab*. Melbourne Books.

- Parvin, S. (2024). Evaluation of socio-cultural impacts of urban projects: A case study of Book Parklet in Fakhr Razi Street. *Quarterly Journal of Urban and Regional Development Planning*, 9(30), 49-85. <https://doi.org/10.22054/urdp.2024.79364.1632> [In Persian]
- Pastore, L., Corvo, L., & Lelo, A. (2025). Bridging Social Impact and Lifecycle Approaches for Sustainable Urban Regeneration: An Exploratory Case Study in Italy. *European Journal of Social Impact & Circular Economy*, 6(2), 14-38.
- Project for Public Spaces. (2023). *Times Square*. <https://www.pps.org>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. Pion.
- Sahinkaya, C., Poyraz, U., & Altrock, U. (2025). From squatting to high-rise: Could urban regeneration projects redefine everyday life in Turkey? *Land Use Policy*, 153, 107556.
- UN-Habitat, & ITDP. (2018). *Streets for walking and cycling: Designing for safety, accessibility, and comfort in African cities*. United Nations Human Settlements Programme.
- UN-Habitat, & ITDP. (2022). *Why infrastructure matters: Active mobility, public transport, and economic growth in African cities*. United Nations Human Settlements Programme.
- Vallance, S., Perkins, H. C., Dixon, J. E., & Moore, K. (2020). *Urban sustainability through social-ecological systems: A participatory approach*. Routledge.
- Vallance, S., Perkins, H. C., & Moore, K. (2005). The results of making a city more compact: Neighbours' interpretation of urban infill. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 32(5), 715-733. <https://doi.org/10.1068/b31109>
- Whyte, W. H. (1980). *The social life of small urban spaces*. Conservation Foundation
- Yaghoubpour, H., Hamzeh Naft Chali, R., & Abedini, G. (2025). Realization of spatial justice and its role in sustainable development and quality of life improvement in cities. *Quarterly Journal of Geography and Human Relations*, 8(4), 1-14. <https://doi.org/10.22034/gahr.2024.477601.2264> [In Persian]

استناد به این مقاله: بوچانی، محمدحسین؛ صالحی، مهدی؛ خیری، نرمین؛ صمدی فروشانی، مرضیه و زالی بیگی، آناهیتا. (۱۴۰۵). ارزیابی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی پروژه بازآفرینی شهری "مسیرسرزندگی" از منظر دینفعان، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۱۱(۳۸)، ۱۲۵-۱۵۳.

Urban and Regional Development Planning is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.